

POEZİYAMIZIN RƏSUL RZA DÜHASI

PORTRET BAXIŞDA

(Söhbət Rəsul Rzanın şəxsiyyət və şair kimi insani keyfiyyətlərindən gedir)

Yazıcılıq, şairlik bir sənətdir. Bu sənətlə bağlı şeirlər şairin düşüncənin beyninin, düşüncələrinin, duyğularının, könlünün libasıdır. Şair və şeir xalqın, millətin görünən gözü, döyünən ürəyi, ağılı, zəkası, nəbz, yazan əlidir. Şair həm də yaradıcılığının, poeziya sənətinin rəssamıdır. O, öz sənətinə fikirlərinin, hissələrinin gözü ilə baxır, sənətini yaradıcı xəyallarının, təxəyyülün qələmi ilə yaradır. Həqiqi şair insanlığın, düzlüyün, mənəviyyətin müəllimidir. Həqiqi şair, həqiqi şeir həqiqətən kainatın, təbiətin, həyatın, cəmiyyətin, onun içində baş verən hadisə və cərəyanlarla birlikdə həm də nifrətini, sevgisini, məhəbbətini əks etdirən güzgüsü, xalqın, millətin haqq sözü, haqq səsidir.

Dünyaya şair baxışı uşağın dünyaya baxışından başlayıb, müfəkkirin zaman və insan anlayışında qurtarır.

Şair baxışı, əhatə olunduğumuz dünyanın sonsuz gözəlliklərinə, kəşfinə istiqamətlənə bilər, o insanda gözəl, ülv, nəcib, duyğulu hissələrlə bağlı nə varsa hamısını aşkara çıxarmalı və cəmiyyətin mənəvi sərvətinə çevrilməlidir. Bunun üçün şair hər şeydən əvvəl bir insan kimi rəngarəng, zəngin, maraqlı, dolğun, gözəlliklərlə dolu bir həyat yaşamalı, hər şeydən əvvəl o, həyatı, insanları sevməyi bacarmalı, mədəniyyətə yüksək dəyər verməli, insanlarda həyatın eynəcliyinə nifrətini, gözəlliyinə sevgini aşılmalı, onun yaratdığı obrazların taleyində mühüm hadisə və yadda qalan əlamətlər, münəcişələr, cəmiyyətdə baş verən tarixi hadisələr öz dolğun əksini tapmalıdır.

Hər bir böyük şeir insanın oyanışıdır, dünyanın bu başından o başını görməkdir, torpağı, səmanı, ağacları, daşı, çiçəyi otu sevməkdir, duymağdır. Hər bir böyük şeir insanın qanında, canında gəzən çox duyğunun sirrini açıb hamıya bəyan etməkdir. Həqiqi şeir mədəniyyət auditoriyasına çevrilən, insanın daxili aləminə, xeyirxahlıq, yaxşılıq kimi müsbət keyfiyyətləri aşılayan, düşüncəsinə, qəlbine işıq, nur kimi təmiz, gözəl hissələr hopduran enerji mənbəyi ilə bol olan vicdan məktəbi, əxlaq, tərbiyə nümunəsidir. Hamını sevincirmək, xoş duyğulu zövq bəxş etmək, hamıya öz sirrini açmağa, insanın özünü-özünə qaytarmağadır.

Poeziya min illər boyudur ki, insanı öyrənir, insanla yol gedir, insanı kəşf edir və insan öz yolunun heç milyonda birini də poeziyasız gedə bilmir, şeirsiz, sənətsiz həyatını, ömrünü boş, mənasız hesab edir. Şairlər bu əbədi və uzun səfərin həmişəlik yol yolçusu, yol yoldaşdır. Şeir vəhy kimi ülv, təbii, qeyri-adi, qeybdən və heyrdən, təsirdən doğmalı, yaranmalıdır. Azərbaycan poeziyasının dühalarından olan Rəsul Rza da məhz öz poetik duyğuları ilə ədəbiyyatımıza rəngarəng çalarlar qatararaq oxucu qəlbini fəth etmişdir. Müasirlik ruhu ilə seçilən lirik şair, analitik bədii idrak sahibi kimi həyat hadisələrinə fəlsəfi yanaşma tərzini gətirdi.

Rəsul Rza həyatı boş, mənasız

yaşamayıb, həyatda çalışıb ki, heç kimin qəlbini qırılmasın. Bir təbib kimi şirin bir sözlə, xoş bir kəlmə ilə, şeirinin dili ilə ürəkləri ovudub, söz bağçasından gözəl xalılar, çələnglər yaradaraq insan qəlblərinə, könlərə şən əhval-ruhiyyə, xoş ovqat bəxş edib. Sözlər nəğmələrə çevrilərək diyar-diyar, ölkə-ölkə gəzib sənətkarı nəğməkar şair kimi tanıdıb.

Rəsul Rza insanda mənəvi aləmə, onun mədəniyyətinə yüksək dəyər verdiyi üçün şan-şöhrətdən, şöhrətpərəstlikdən, lovgalıqdan uzaq bir şəxsiyyət idi. Özü-nü öyənərdən, diqqət mərkəzində olanlardan, boşboğazlardan, riyakarlardan xoşu gəlməzdi. Çalışdı ki, yalançı, ikiüzlü, paxıl, yaltaq, şər-böhtənçi adamlardan uzaq dursun. Mübahisə, çətinlik, gərginlik, konflikt, problem yaranan adamlara, onların xeyanətkar əməllərinə pis baxırdı. Ətrafı pisliliklə qarışdıranlara, araya nifaq toxumu səpənələr, heç nədən düşmənçilik yarananlara, qırğın salanlara, ədəbsiz, mənlili olmayan adamlara nifrət edirdi. Onları vicdanının ixtiyarına buraxırdı. Çünki hər bir insan öz əməllərinə görə mənəviyyəti, vicdanı qarşısında cavab verməlidir.

Mən nə istəyirəm?

Yaxşı dost;

qəlbi açıq,

nə yaxşı günün dostu olsun,

nə ilqarda yarımçıq.

Düşmən necə olur-olsun

mərd-mərdanə,

üz-üzə vuruşan olsun.

İnsanların bir-birinə qarşı mehribançılığını, səmimiyyətini, mədəni və xoş davranışını yüksək qiymətləndirir. Həmişə də xeyirxah işləri, əməlləri ilə yanaşı, gərəklili, lazımlı, ağıllı məsləhətləri ilə də insanların dadına, köməyinə çatıb, onlara faydası dəyib: küsülüləri barışdırıb, mehribançılıq, sülh yaradıb, gənclərin dağılmaqda olan yurd-yuvalarını bərpa edib, çox ailələrə səadət bəxş edib, xoşbəxtlik arzulanıb. Öz mükafatını isə həmişə insanlığa xidmətdə, könlü rahatlığında arayıb. Bundan da həmişə mənəvi zövq alıb, çünki başqalarına fayda vermək, əmək, zəhmət, iradə, fəaliyyət nəticəsində əldə edilir. Birinə faydası dəyməyənlər, xeyirli iş görməyənlər, yaxşılıq etməyənlər, bunların müqabilində zövq almazlar. Kimlərsə minnətsiz, təmənənsiz kömək, yardım etmək - insanlıq adına böyük mükafat sayılır.

Rəsul Rza həqiqətin gözüne dik baxmağı bacarırdı. Çünki, düzlüyü, doğruluğu sevmən insan idi. Həqiqəti öz donunda görməyi xoşlayırdı. Bilirdi ki, həqiqəti başqa cildə görmək həyata qarşı inamı, marağı azaldır, insanı ümitsizləşdirir. Həqiqət güclü olduğu qədər də ağırdır. İnsan onun uğrunda daima mübarizə aparır, ona çatana qədər çox eniş-yoxuşlardan keçməli olur. R. Rza da güclü, xoşbəxt, mərhəmətli, ləyaqətli insan olduğu üçün həyat sınaqlarından üzəgə, alnıaçıq çıxırdı.

Ədalətli insan idi. Çünki ədalətli düşüncələrində axtarmağı bacarırdı. Qalib insan idi, çünki ağıl-

lı, cəsarətli, qüvvətli, əzəmətli insanlar qalibiyyəti xoşlayırlar. Bütün bu xüsusiyyətləri onu həmişə zəfərə doğru aparıb. Zəfər də iradədən ibarətdir. Təvazökar insan idi, ona görə ki, səmimi, sadə idi. Sadəlik isə mənəvi gözəlliyin başlıca şərtlərindən olan, zəhmət nəticəsində əldə edilən üstünlüyün gücündə, həm də nəcəbət əlamətidir. Rəsul Rza xasiyyətdə, davranışda və ümumiyyətlə, hər bir işdə sadəlik axtarırdı. Sadəlik onun yaşayışı, bəzəyi idi. Uğurlu insan idi. Bu uğuru da ona əziyyət bahasına başa gəlirdi.

Od nə çəkdi,

küldən soruş!

Baş nə çəkdi,

dildən soruş!

İşə susuz barmaqların

kədərini insan bilir.

Nəğmələrin həsrətini,

bir qırılmış teldən soruş!

Hansı şeirim,

hansı sözüm

yaşayacaq məndən sonra?

Mən bilmirəm,

eldən soruş!

Bəli, əsl sənətkarı xalq heç vaxt unutmur. Rəsul Rzanın da şeirləri, sözləri və əsərləri xalq tərəfindən sevilərək yaşadı və özündən sonra da adının yaşatdı.

Rəsul Rza-əminin, mədəniyyətinin, düşüncələrinin, yaradıcılığının məsulundan yaranan poeziyasının bir günəşi, nuru, işığıydı. Ondan bəhrələnən gənclik, bütöv oxucu kütləsi üçün o, bir məktəb idi. Unudulmayan, daim əziz tutulan məktəb...

Rəsul Rzaya görə vicdan paklığı, insanın mənəvi aləminin təmizliyi, saflığı həmişə cəmiyyət içində olan mənəviyyətin əsas onurğa sütunu hesab olunmuşdur. İctimai və mənəvi aləmdə, həyatımızda, yaşayış tərzimizdə ədalət və həqiqət, mehr, şəfqət, insaf və dəyanət kimi anlayışların formalaşmasında qeyd etdiyimiz amilin gücü və təsiri misilsiz və qiymətlidir. Vicdanlı adamlar öz ətrafında baş verən hadisələr, olaylarda köməyə və yardıma möhtac olan insanların dərdlərinə, həqiqətin sınımasına, ədalətin tapdanmasına laqeyd yanaşmır, satqınlığı həzm edə bilmir, vicdan əzabı çəkir, haqq yolunda narahat qəlbləri daim yanib-alovlanır, vətəni təhlükələrdən qorumağa ça-

ğırır və çalışır, canlarını bu yolda qurban verməkdən çəkinmirlər. Əgər insan bu dünyada ruhən pak, iradəsi bükülməz, imanı bütöv, vicdanı oyaq şəkildə yaşamırsa, onda belə insan həyatının hansı mənasından söz açmaq olar.

Rəsul Rzaya görə mənəviyyət insanı ruhən paklanmağa və qəlbən yüksəlməyə çağırır, insanın daxili dünyasını, iradəsini möhkəmləndirən, iman və etiqadını bütövləşdirən bir amil, vicdanını oyadan misilsiz bir güc olub onun bütün görüşlərinin meyarına çevrilməlidir. Mənəviyyət anlayışı cəmiyyət və onun mənəvi həyatında özünü büruzə verən qayəvi, məfkurəvi, mədəni, dini və əxlaqi görüşləri tam şəkildə əks etdirir. Buna görə də bu məsələdə fikir yürüdərkən, bütün mənəvi görüşlərin, dəyərlərin hamısını ümumiləşdirib onları "mənəviyyət" anlayışı vasitəsi ilə ifadə etmək olar.

Belə yüksək, xeyirxah məqsədlərə isə yalnız yüksək mənəviyyət, ardıcıl və davamlı mənəvi tərbiyə vasitəsi ilə çatmaq mümkündür.

Mənəviyyəti başa düşmək, anlamaq və qiymətləndirmək üçün ilk öncə insanı anlamaq və dəyərləndirmək lazımdır. İnsanın qədir-qiyətinin bilən və dərinlən anlayın hər bir şəxs bu haqda düşünmədən yaşamasını təsəvvür etmək çox çətindir.

Özü üçün həyatı etiqad və ali məqsəd bilən insanlar çoxdur. İnsanlar, onların xeyirxah işləri nəticəsində bu işıqlı dünyada mənəviyyət həmişə mövcud olmuşdur. Belə insanlardan biri də Rəsul Rzadır. Mənəviyyəti güclü, nəfsi təmiz, ləyaqətli, etibarlı insan idi. Çünki mənəviyyətə ağıllığın gücü, düşüncəsinin güzgüsü, beyninin fikirləri, könlünün səsi, üreyinin çirpintisi ilə baxır və qiymət veririrdi.

Rəsul Rza vicdanı pak, təmiz insan idi, çünki nəfsinin müəllimi idi. Vicdanının şagirdi idi. Vicdan onun üçün ən ali qanun idi, çünki ömrünün astanasında, təməlində duyğu və mənafeələr deyil, vicdan və ağıl dururdu. Şair vicdan rahatlığını yüksək rütbə və vəzifələrdən, böyük sərvətlərdən üstün tutur, vicdan rahatlığını incilərin ən qiymətli hesab edirdi.

O, öz xalqının tarixini, dilini, mədəniyyətini yaxşı bilirdi. Ədəbiyyatımızda milli ruhu, milli düşüncəni yaxşı qiymətləndirirdi. Ədəbiyyata, şeirə, poeziyaya vurğun insan idi. Çünki sadaladıqlarımızı xalqın şüuru, neməti, mənəvi həyatının diriliyi sayırdı. O, bütün mənəviyyəti ilə xalqını sevən şair, yurdunun vurğunu, vətənin sədaqətli övladı idi.

Xəlif yeldən titrəyən yarpağına Vətən dedim. Yarıq, quru göy kəklikli, boz qumrulu torpağına Vətən dedim.

Dağlarının köpük duman duvağına Vətən dedim.

Rəsul Rza öz işinə, vəzifəsinə məsuliyyətlə yanaşdığı sevmən insan idi. Həyata dərin, sonsuz, bitib-tükənməyən mərhəmət, xeyirxahlıq, sevgi hissi qazandıran, idrak, şüur səviyyəsini mətinləşdirən, insaniləşdirən, dolğunlaşdıran, formalaşdıran, bir çox həyat həqiqətlərinin mahiyyətini özündə yaşadan vacib dəyərlərdən biri olan məsuliyyət hissini özündə kəşf etdirən şəxs idi.

Övladlarına yaxşı valideyn, gözəl ata idi. Çünki atanın ailəsinə verdiyi rahatlığı, mərhəməti, qayğısını, övladlarına verdiyi mənəvi zənginliyi, neməti, istiliyi, rahatlığı, işığı, tərbiyəni heç bir məktəb verə bilməz. Yaxşı bilirdi ki, insan atasına borclu olduğu hörməti ancaq ata olduğu zaman hiss edər. Övladlarına da bu saf, təmiz, ləkəsiz mənəviyyəti təlqin edirdi. Atanın verdiyi tərbiyəni uşaqların sərvəti hesab edirdi.

O öz sənətinə vurğun şair idi. Onun sənəti-şairlik sənəti, yaradıcılığı cəmiyyətə, həyatda əbədi yaşaya bilmək sənətinə xidmət edirdi. Ona görə ki, şairlik sənəti gizli xəzinələri aşkar edən, kəşf edən, bağlı qapıları açan açar kimi, dəyərlə nemət kimi əziz, çətin, nadir tapılan qiymətli tapıntıydı onun üçün. Şairlik sənəti, təbiətin, yerin-göyün tək olan qüvvə sahibinin ona bəxş etdiyi hədiyyə idi.

Həyat yoldaşına - Nigarına, ocağının baharına, könlünün həmdəminə, övladlarının anasına yaxşı ər, gözəl ailə başçısı idi, sirlərini, yaradıcılığında yenilikləri, fikrini onunla bölüşər, məsləhətləşər, şeirlərinin ilk oxucusu xanımı olardı. Övladlarının təlim-tərbiyə, təhsil almalarında hər ikisinin böyük zəhməti olub. Övladlar da valideynləri ilə həmişə fəxr ediblər.

Ağıllı, savadlı, tərbiyəli, zəkalı, mərifət sahibi olanlar övladlarına həmişə yaxşı valideyn, yaxşı ailə başçısı olurlar. Övlad üçün ata da, ana da böyük nemətdir. Ana gözəlliklərlə dolu gül bağçasıdırsa, ata onun bağbanıdır. Ata ocağın dayağıdırsa, ana sevgi məbədidir. Ata ağacın köküdürsə, ana onun bar verən qoludur. Ata qürur, ana namus mənbəyi, ana şəfqət təmsilçisi, ata iffət təlimçisi, ana sinədə ürək, ata damarda axan qan. Hər ikisi doğma, əzizdir. Hər ikisi könlüdən, qəlbədən ömür boyu silinməzdir. Xatirədən, yaddaşdan heç bir vaxt çıxmayan, unudulmayandır.

Dünyanı heç kim tutub durmur, insan özü ilə heç nə aparmır. Bir-cə təmiz adını, ona layiq olduğu hörmətini, etdiyi yaxşılığı, xeyirxahlığı qoyub gedir. Həyatda qoyub getdiyi kəlamları, sözləri, yazıları, kitabları, xatirələri, ona verilən ömürdə yaşadıkları və yaşatdıqları ilə, eyni zamanda həm də ürəklərdə, qəlblərdə, sevmən könlülərdə, düşüncənin beynlərdə, yaşayır, yaşadırlar. Bənzərsiz şair Rəsul Rza kimi.

İradə Əlili (Əliyeva) BDU-nun müəlliməsi, şairə-publisist